

LANDBOUW IN HET VEENWEIDEGEBIED IN 2030

Samenvattend verslag van de workshop op 2 april 2003 in Bodegraven

De veenweideproblematiek staat hoog op de agenda van boeren, beleidsmakers en onderzoekers. De openheid en rust van het gebied wordt door velen gewaardeerd. Tegelijkertijd staat het gebied onder druk, onder andere vanwege de volgende factoren:

- Het lager dan gemiddeld inkomen van melkveehouders ten opzichte van melkveehouders in andere delen van Nederland als gevolg van hogere bewerkingskosten
- De negatieve invloed van bebouwing (aan de randen), recreatie en agrarische activiteiten op natuur- en landschapswaarden
- De prijs van het traditionele landbouwproduct melk staat onder druk.
- De bewoners van de omringende steden zien de veenweiden minder als productie-ruimte en meer als openbare ruimte waar natuur en recreatie voorop staan.
- Daling van de bodem als gevolg van verbranding, zetting en krimp van het veen, onder andere als gevolg van ontwatering van het veen

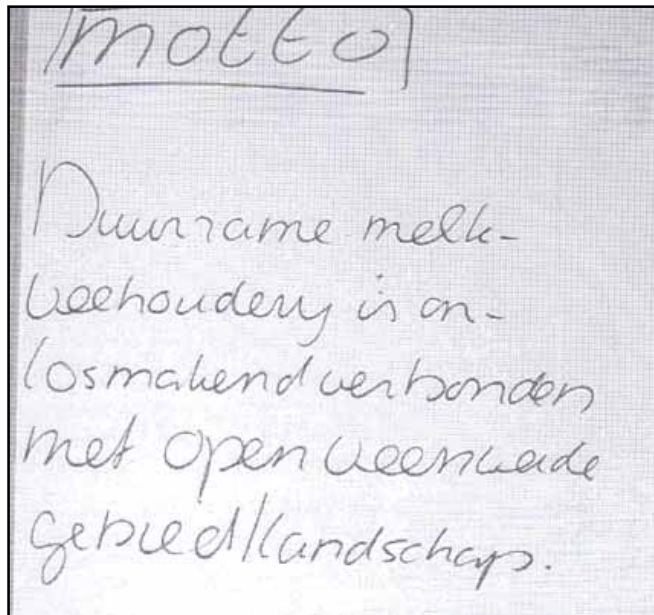
Het Praktijkonderzoek wil inspelen op deze problematiek en in samenwerking met agrariërs, (regionale) overheden en maatschappelijke partijen werken aan duurzame, lange termijn oplossingen. Deze workshop maakt onderdeel uit van het project "Verkenningen voor landbouw in 2030" welke deel uit maakt van het programma "Multifunctionele Bedrijfssystemen" waarin ook Praktijkonderzoek Veehouderij en Praktijkonderzoek Plant&Omgeving participeren. Het project richt zich op het verkennen van wenselijke toekomstige bedrijfssystemen in onder andere NO-Brabant en het westelijk veenweidegebied. Het woord "systeeminnovatie" staat hierin centraal. Het betekent een bestaand landbouwbedrijfssysteem niet verbeteren op kleine onderdelen maar het systeem als geheel te verbeteren. Kiezen voor innovatie tegenover optimalisatie. Achterliggend doel is een bijdrage aan een duurzame en maatschappelijk aanvaarde landbouw in het westelijk veenweidegebied in 2030.

Voorafgaand aan de workshop zijn er gesprekken gevoerd met regionale betrokkenen. Uit deze gesprekken zijn 3 streefbeelden (*productiegerichte* landbouw, *natuurgerichte* landbouw en *stadsgerichte* landbouw in 2030) geconstrueerd welke ook gepresenteerd zijn tijdens de workshop. Aansluitend zijn deze 3 toekomstbeelden aangepast / uitgewerkt door zo'n 35 deelnemers die in het dagelijks leven nauw betrokken zijn bij landbouw in het westelijk veenweidegebied. Ze hebben een dag lang hard gewerkt om (een begin van) een antwoord te vinden op onder andere de volgende vragen:

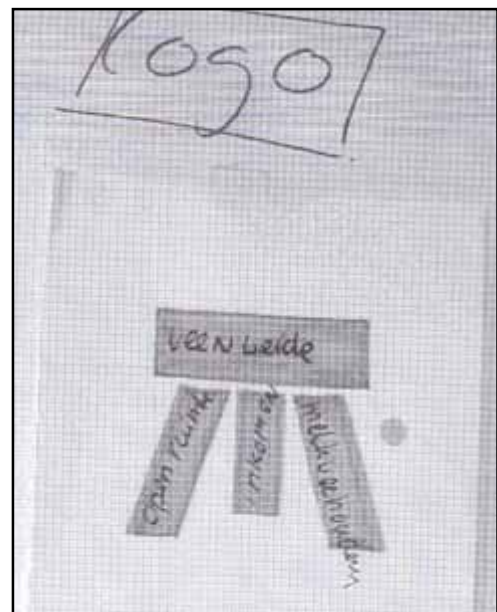
- Hoe zien idealiter landbouwbedrijfssystemen in het veenweidegebied eruit in 2030?
- Welke kritische omslagpunten kunnen we identificeren op weg naar het gewenste toekomstbeeld? (Dit levert de onderzoeksagenda op voor de komende jaren)
- Welke regionale betrokkenen willen en kunnen meewerken aan vernieuwend onderzoek op het terrein van landbouwbedrijfssystemen in het veenweidegebied?

Productiegerichte landbouw

In het streefbeeld van de productiegerichte landbouw staat een verdergaande schaalvergroting en specialisatie op melkproductie centraal. Het gaat om bedrijven van 100 – 150 ha met hoogproductief vee (0,5-1 GVE/ha) op grote percelen met een laag waterpeil (minimaal 60 cm beneden maaiveld). **"Profit"** (economie) is de belangrijkste drijfveer.

De werkgroep heeft als motto gekozen voor de uitspraak: *"melkveehouderij is onlosmakelijk verbonden met het open veenweidelandschap"*.

De melkkruk als logo symboliseert deze uitspraak: de 3 poten melkveehouderij, inkomen en landschap zijn via de zitting met elkaar verbonden. Alle poten zijn noodzakelijk om het bedrijf overeind te houden.

De productiegerichte landbouw is een moderne, zakelijke productiemethode die zich concentreert op de productie van melk. In 2030 zal het melkveebedrijf nog sterker dan nu georganiseerd zijn in ketens of ondernemerscoöperaties om het groene imago van de melkveehouderij in het groene hart te verkopen, om de internationale concurrentiepositie te versterken en om nieuwe markten aan te boren. Op deze manier wordt het zelfstandig realiseren van een goed inkomen door de ondernemer mogelijk gemaakt. Bestuurlijke vernieuwing zal vooral gerealiseerd worden door het opstellen van een "veeweidepact" en door burgers meer te betrekken bij en mee te laten betalen aan het behoud van natuur en landschap in het westelijk veenweidegebied. Technische vernieuwing zal vooral gerealiseerd worden in de sfeer van energiebesparing en intelligente, computergestuurde machines. Koeien blijven in de wei en worden gemolken door (mobiele) melkrobots.

Het dilemma van de waterpeilen zal opgelost zijn vanwege het feit dat door middel van technische maatregelen een constant en vlak grondwaterpeil gedurende het hele jaar gerealiseerd wordt.

Natuurgerichte landbouw

Het streefbeeld van de natuurgerichte landbouw kenmerkt zich door een verdergaande extensivering. Bedrijven zijn 200 ha groot en hebben een lage veebezetting, 0,24 GVE/ha. Het waterpeil (maximaal 20 cm bmv) is niet geschikt voor (grootschalige) melkproductie. Productie van kwalitatief hoogwaardig vlees en natuur- en landschapsbeheer staan centraal. Het grootste gedeelte van het inkomen komt dan ook uit deze takken. **“Planet”** (ecologie) is de belangrijkste drijfveer.

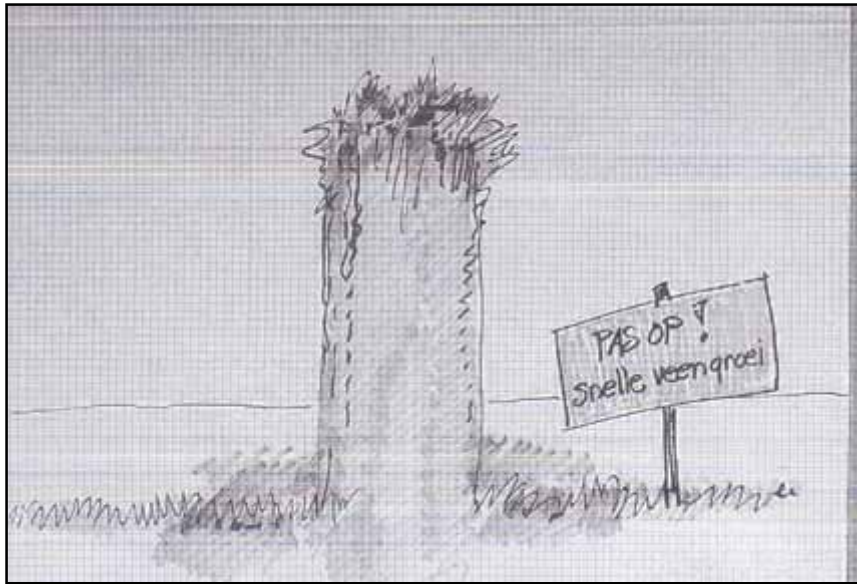
Het motto van deze groep was: *“van melkkoe naar natuurkoe met levend veen”*.

Het logo is een cartoon met een knipoog: een Galloway koe met zwemvliegen.

De belangrijkste innovatie in de natuurgerichte landbouw in het jaar 2030 is dan ook gerealiseerd in de sfeer van de levende have. De foklijn is niet gericht op melkproductie maar op een betere aanpassing aan de nattere omstandigheden op het bedrijf.

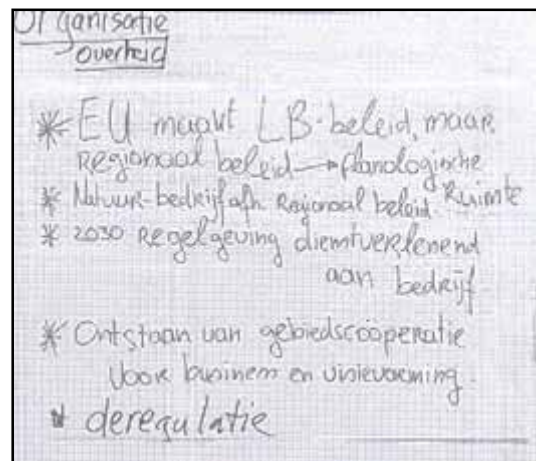
Een zwaar onderzoekprogramma heeft uiteindelijk geresulteerd in een techniek om het veen veel sneller te laten groeien en de bodemdaling tegen te gaan.

De bedrijven bestaan uit verschillende compartimenten variërend van goede weidegrond en hooilanden tot levend veen. Doordat meerdere bedrijven naast elkaar de compartimenten gebruiken ontstaan lange aaneengesloten "banen" van bv extensief hooiland, die bijdragen aan een verhoging van de natuurwaarden.

Een technische vernieuwing voor de natte veenweiden is het "flexibele kavelpad": een mechanisch uitrolbare rubbermat die makkelijk kan worden schoongemaakt. Daarmee blijft het gebied ondanks de natte omstandigheden toegankelijk voor zowel beheerders als bezoekende natuurliefhebbers.

Bovendien is een organisatorische vernieuwing gerealiseerd door oprichting van een coöperatie van "natuurgerichte boeren" in het westelijk veenweidegebied. Deze samenwerking zorgt voor marketing van producten uit het gebied en voor aanschaf van collectieve middelen ten behoeve van het beheer op de natuurgerichte bedrijven.

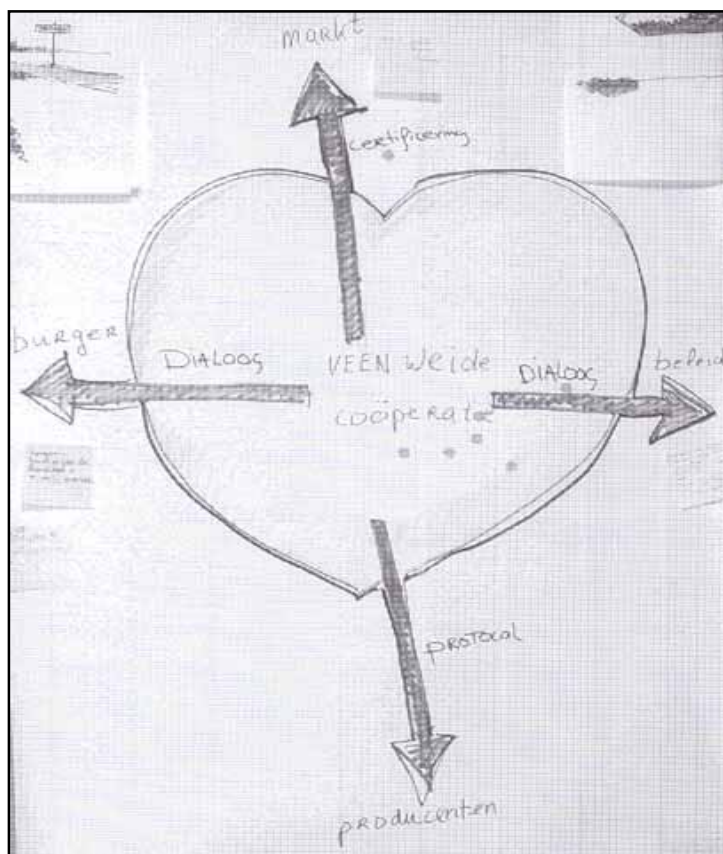
Stadsgerichte landbouw

Het streefbeeld van de stadsgerichte landbouw kenmerkt zich door een verdergaande verbreding. Bedrijven zijn relatief klein (30-50 ha) met een veebezetting van 0,5-1GVE/ha. Ongeveer de helft van het inkomen komt uit diensten (zorg en landschap) aan stedelingen. **"People"** (de mens) staat in dit beeld centraal. Daarnaast worden kwalitatief hoogwaardige landbouwproducten via een gerichte afzet tegen een goede prijs vermarkt.

De werkgroep heeft als motto *"Veenhouderij, u vraagt wij verzorgen"*.

Het logo is een richtingwijzer en symboliseert het tweerichtingsverkeer tussen stad en land. De mens staat centraal, zowel de boer als de burger

Vanwege de gerichtheid op stedelingen en burgers in het buitengebied ligt de belangrijkste vernieuwing in de sfeer van de organisatie. In 2030 functioneert een "Stad-veenweidecoöperatie" waarvan zowel boeren als stedelingen lid zijn.

Via deze organisatie zijn veel externe relaties intern gemaakt.

De coöperatie zorgt niet alleen voor gebiedscontracten met stedelijke overheden en organisaties, maar ook voor naleving van de productieprotocollen door de producenten.

Voor de stadsgerichte landbouw is een speciale koe gefokt met een hoge aibaarheid. Veel van deze koeien zijn "geadopteerd" door stedelijke gezinnen.

Het vee staat in een "open stal", waar bezoekers welkom zijn en die bovendien voldoet aan eisen van hygiëne en arbo.

Een andere vernieuwing ligt op het vlak van de arbeidsorganisatie: veel stedelingen werken (op al dan niet therapeutische basis) mee op het bedrijf.

Nabeschuwing

Tijdens de workshop zijn bovenstaande ideeën via posters gepresenteerd en met alle deelnemers besproken. Uit deze bespreking zijn enige grote lijnen te halen.

- Er zijn overeenkomsten tussen de ingevulde bedrijfssystemen. Zo is er een gemeenschappelijk belang bij een goede marketing van de regio als een aantrekkelijke open ruimte.
- Er kan ook competitie tussen de bedrijfssystemen optreden. Zo is bijvoorbeeld de vraag of productiegerichte bedrijven in concurrentie treden met de anders bedrijfstypen wanneer zij groene diensten aanbieden.
- Er zijn verschillende soorten innovatie te onderscheiden: de techniek (het vertrouwde terrein van het Praktijkonderzoek) en de organisatie. Er zijn opmerkelijk veel voorstellen gedaan om te komen tot de oprichting van coöperaties en andere vormen van samenwerking tussen boeren en burgers.
- Sommige ideeën zijn niet echt nieuw; zo wordt er al langer gepraat over coöperaties en flexibele kavelpaden. Hier is de uitdaging om sneller tot toepasbare verbeteringen te komen. Rekening moet worden gehouden met de lange duur van het innovatieproces. De ervaring (ook buiten de landbouw) leert dat er vaak vele jaren overheen gaan voordat een eerste idee geschikt is voor commerciële toepassing.
- De veenweiden gaan hoe langer hoe meer fungeren als openbare ruimte, waar burgers recreëren en genieten. Ruimte en rust zijn de belangrijkste kenmerken. De overheid zal zorg dragen voor een zonering in rustige, nauwelijks toegankelijke gebieden en drukkere gebieden. De ontsluiting volgt deze zonering.

- Recreatievormen zijn vooral wandelen, fietsen en verblijven. Intensieve recreatie en sport zullen in de steden en in de stadsranden zijn gelokaliseerd.
- In natuurgebieden kan het landschap door vernatting behoorlijk veranderen. In de overige gebieden staat het behoud van het cultuurlandschap voorop.
- Rondom het waterpeil zijn meerdere oplossingen bedacht die veel discussie oproepen. Is hergroei van het veen inderdaad een oplossing voor de maatschappelijke problematiek? Wie heeft belang bij een constant, laag grondwaterpeil? En hoe is gewenste waterbeheersing in de verschillende toekomstbeelden eigenlijk te realiseren? Conclusie was dat het zinnig is hierover een aparte bijeenkomst te organiseren

Vervolg

Innoveren vraagt een grote inspanning en inzet van alle betrokken partijen. Het Praktijkonderzoek hecht veel waarde aan de expertise en wensen van de betrokkenen in de regio. Dit is een van de redenen waarom het Praktijkonderzoek deze workshop georganiseerd heeft.

In de fase tot en met de workshop waren we op zoek naar mensen met een frisse, vernieuwende kijk op de toekomst van de landbouw in het veenweidegebied. Juist vanwege de gewenste systeeminnovatie. Maar met beelden, en mooie toekomstplannen zijn we er niet. Ze moeten ook beoordeeld worden op haalbaarheid en moeten uitgebreid worden met een analyse die aangeeft hoe tot een gewenst streefbeeld gekomen kan worden. Dit zal dan ook centraal staan in het vervolg van het project in 2003 en 2004. Hier hebben we naast mensen met een vernieuwende, frisse kijk op veehouderijsystemen voor het veenweidegebied ook mensen nodig met een nuchtere kijk op de zaak, mensen die weten waar de knelpunten liggen op weg naar een gewenst toekomstbeeld. Het gaat dan onder andere om agrariërs, andere kennisinstellingen, (regionale) overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen. We hopen dan ook nadrukkelijk in contact te komen met deze groepen mensen om de knelpunten te inventariseren en ook ideeën te formuleren die deze knelpunten kunnen oplossen. Er zijn al enkele aanknopingspunten om een vervolg te geven aan deze workshop zoals een gebiedscommissie en het ministerie van LNV-ZW.

Ook de aanwezigen op de workshop worden opgeroepen hun belangstelling voor medewerking aan bovengenoemd vervolgtraject kenbaar te maken.

Mei 2003

Maarten Kommers, Praktijkonderzoek Veehouderij